

PERÉNYI ANNABELLA BLANKA¹ – PETŐ ÁRON ANDRÁS²
HASZNÁLJUK VAGY SEM?

**Tapasztalatok a Suzuki-módszer alkalmazhatóságáról a magyar
gordonkaoktatásban**

Absztrakt³

A magyar szakirodalomban kevésbé vizsgált terület a Suzuki-módszer és annak megvalósulása, de a tehetség témakörében megkerülhetetlen. A tehetség, és vele együtt a zenei tehetség, több komponensű fogalom, amelyet nehéz egyértelműen definiálni. További nehezítő körülmény az öröklés és a környezeti hatás fontosságának vitája. Ha elfogadjuk, hogy mindkettő egyszerre hat a tehetség kialakulására és megvalósulására, könnyebb felismerni és menedzselni azt. Suzuki a tehetség környezeti hatását hangsúlyozza, módszerét erre építi. Olyan elemeket alkalmaz, amelyek rendszert visznek a tanórába, a gyermekek otthoni gyakorlásába, és segíti a szülői bevonódást. Kutatásunk során a módszer magyar gordonkaoktatásba való beemelhetőségét kívántuk megismerni. Félig strukturált interjúink alanyai a Suzuki-módszer hivatalos képzésében résztvevő gordonkatanárok. Az interjúk elemzéséhez az Atlas.ti szövegelemző szoftvert használtuk. A szakirodalom és az interjúk alapján a módszert érdemes megismertetni a pályakezdő zenetanárokkal, mert olyan hasznos ismeretekre és metodikai elemekre tehetnek szert, amely támogathatja pályakezdési nehézségeiken való túllendülést.

Kulcsszavak: Suzuki-módszer, zenei tehetség, gordonkatanítás.

Bevezetés

Érdeklődésünk a Suzuki módszer céljára, technikai eszközeire és gyakorlati megvalósulására irányult. Témaválasztásunkban meghatározó volt egy szakmai napi előadás, amelynek hatására jelen tanulmány bővebben kidolgozva szakdolgozat formájában készült el. A szakdolgozat elkészítéséhez forrásként a

¹ A Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar Gordonkatanár szakos (Osztatlan tanári mester képzés) V. éves hallgatója.

² A debreceni Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakgimnázium és Zeneiskola – AMI, a hajdúszoboszlói Zichy Géza AMI gordonkatanára, a Debreceni Egyetem Zeneművészeti Kar óraadó oktatója, a Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskolájának II. éves hallgatója.

³ Ezúton is köszönjük Prof. Dr. Váradi Judit támogatását, hogy értékes tanácsaival segítette tanulmányunk létrejöttét

hazai és nemzetközi szakirodalmat, valamint a Nemzetközi Suzuki Vonós Tábor adta tapasztalatokat használtuk.

A szakirodalom megismerése során szembesültünk azzal, hogy magyar nyelven csekély számú forrás áll rendelkezésünkre. Közvetlen forrásként *A szeretet pedagógiája* c. könyv (Papp, 2016) használható, amely a további hazai szakirodalom alapját képezi. Ennek következtében az információk ismétlődnek, így a nemzetközi szakirodalom megismerése nélkülözhetetlenné vált.

A tehetség fogalma és megjelenése Suzuki pedagógiájában jelentős helyet foglal el. Emiatt dolgozatunk felépítése során a tehetség fogalmának bemutatását a módszerrel kapcsolatos szakirodalmi ismereteink követik, majd ismertetjük pilot kutatásunk részleteit. Annak érdekében, hogy lássuk, ez a módszer a magyar gordonkaoktatásba miként vonható be, három interjú készült gordonkatanárokkal, akik a korábban említett Suzuki kurzus során ismertünk meg.

Szakirodalmi áttekintés

A tehetség általános fogalma

A tehetség fogalmát nehéz pontosan definiálni, mivel több értelemben is megjelenik. A pontatlan használat okozta félreértések kihathatnak az egyén gondolkodására és önbizalmára (Balogh, 2021).

Általános megfogalmazás szerint tehetségesnek azokat az egyéneket nevezzük, akik valamilyen területen az átlagosnál magasabb szinten teljesítenek (Balogh & Révész, 2019). A fogalom összetétele azonban változhat aszerint, milyen megközelítést alkalmazunk, így a különböző értelmezések összesítése segíthet megérteni a fogalom teljességét (Balogh, 2021). A szakirodalom szerint a következő tényezők kiemelkedők a tehetség definiálása során: a tehetség tükrözze a társadalom értékeit, egy adott területre koncentráljon, valamint legyen kézzelfogható és a társadalom számára hasznosítható eredménye. A tehetség a társadalmi átlaghoz és az egyénhez képest is relatív, fejlődésében biológiai, pedagógiai, pszichológiai és pszichoszociális tényezők játszhatnak szerepet (Balogh & Révész, 2019). A fogalom meghatározása mentén kialakult tehetségmodellek (lásd: Turmezeyné & Balogh, 2009; Balogh, 2011; Balogh & Révész, 2019; Falus, 2021) részletezése meghaladja e tanulmány kereteit.

Az örökölhetőség és a környezet alakító szerepe folyamatos vita tárgya. Megjelenik a génjeninkben hordozott tehetség és a tehetség létezésének tagadása is. Utóbbi szélsőségesebb változata a tehetséget pusztán „szociális

konstrukcióként” értelmezi (Borland, 1997 idézi: Balogh & Révész, 2019:47). A mára kialakult konszenzus szerint az öröklés és a környezeti hatások együttesen alakítják a tehetséget (Turmezeyné & Balogh, 2009).

A zenei tehetség általános fogalma

A zenei tehetség esetében sem tudunk kialakítani egy egységes fogalmat, ezért érdemes itt is megfigyelni az egyes megközelítéseket. A legtöbb elmélet az alapképességek szintjén közelíti meg a zenei tehetséget. Kiemelik a ritmus, a hangmagasság, a hangerő és a hangszín érzékeléséhez szükséges képességeket. Ezek variációi jelennek meg a különböző elméletekben, kiegészülve további elemekkel, mint például az alkotókészség, a zenei úton kifejezett érzelmekre való fogékonyság, a zenei memória fejlettsége, a formai gondolkodás, a motorikus képességek és az esztétikai ítéloképesség (Turmezeyné & Balogh, 2009; Turmezeyné, 2010).

Christian Friedrich Michaelis elmélete a következő, zenei tehetséget meghatározó képességeket emeli ki: hallás fejlettség, emlékezet, zenén keresztül közvetített érzelmek megértése, interpretáció és esztétikai ítélo képesség (idézi: Turmezeyné & Balogh, 2009). Varró Margit *„a magas színvonalú zenei képességeket csak a zenei tehetség előfeltételének tekinti, de hangsúlyozza, hogy a kibontakoztatásához egyéb személyiségjegyek is nélkülözhetetlenek”* (Turmezeyné & Balogh, 2009:38). Révész Géza elméletében a zenei tehetséget igény, élmény és esztétikai ítélo képesség kapcsolatán keresztül jellemzi (Turmezeyné & Balogh, 2009).

Hangszeres szakmódszertani kiadványok is foglalkoznak a tehetség témakörével. Megjelenik az őstehetség (Solymosi, 2015), az átlagtehetség (Papp, 2015), valamint az eltérő képességszint okozta nehézség (Sára, 2015). Hangszerenként különbözhet a tehetségről alkotott kép, akár az első hangból is kiderülhet, mennyire tehetséges a gyermek (Solymosi, 2015). Más vélemény szerint mindenkinben ott rejlik a tehetség, amely fejleszthető (Papp, 2015). Az, hogy a gyermekek eltérő zenei képességekkel rendelkeznek, a kezdő tanárok számára frusztrációt okozhat. A pályakezdő tanárok a kiemelten tehetségesek köréből kerültek ki zeneiskolai tanulmányaik során, a közép- és felsőoktatás pedig azonos érdeklődésű pályatársakkal vette körbe őket, így nem tudnak megfelelően felkészülni a különböző motivációs háttérrel és zenei képességekkel rendelkező gyermekek tanítására (Sára, 2015).

Mind a tehetség, mind a zenei tehetség fogalmának kialakításakor láthattuk, hogy azok tartalma függ annak megközelítésétől és a fogalom elemzése során

kialakított kritériumrendszerrel. Meghatározhatja személyes tapasztalat, a kultúra, a környezeti hatások és az adott társadalmi gondolkodásmód.

Öröklés vagy környezet?

Az öröklött tehetséggel kapcsolatban többek is az ellenkezőjével értenek egyet, azaz a környezeti hatások és a szorgalmas gyakorlás eredményeként tekintenek rá, és képesség kibontakoztatásaként értelmezik (Varró, 1930; Tóth, 2010).

Suzuki is erre a gondolatmenetre építi a módszerét.

A környezeti hatás fontosságával Varró Margit is egyetértett, azonban ő különbséget tesz a szorgalmas gyakorlás és az alapvetően meglévő adottságokkal elért eredmények között. Úgy gondolja a kettő egészen más értéket tud közvetíteni (Varró, 1930). Környezeti hatásként megjelenik továbbá az adott társadalom kultúrája, a szülők társadalmi-gazdasági helyzete, vagy éppen az, hogy milyen életkorban kezdik meg a zenei tanulmányaikat. A közösségi zenélés vagy az önmegvalósítás hangsúlyozása kulturális befolyásoló tényezőként értelmezhető (Czeizel & Susánszky, 1992).

A tehetség fogalmának tanulmányozása során a szakirodalomból láthatjuk, hogy a gyermek közvetlen környezetének, vagyis a szülőknek kiemelten fontos szerepe van. A szülők szocio-ökonómiai háttere befolyásolhatja a diákok gondolkodását, motivációját és szociális kognícióját (Szűcs & Péter, 2020; Váradi, 2020; 2023).

Ugyanakkor a gyermek is hatással van környezetére, érdeklődésének kimutatásával maga is alakítja azt. Abban az esetben, ha ezt a szülő észleli, megfelelő feltételeket biztosíthat gyermeke számára, amelyben érdeklődését kibontakoztathatja (Turmezeyné & Balogh, 2009).

A szakirodalom alapján úgy látjuk, hogy mindenkinél ott lehet a lehetőség, hogy tehetséges legyen (Papp, 2015), azonban ennek kibontakoztatása függ a családi és kulturális háttértől (Szűcs, 2020), a társadalmi értékektől és hasznosságtól, a támogatás mértékétől (Szűcs & Péter, 2020) és a motivációtól (Sára, 2015; Váradi et al, 2024.).

A magyar zeneoktatás

Magyarország zenei oktatása központba helyezi az esztétikailag értékes, jó minőségű zenét, az éneklés megszerettetését, valamint a zeneértő és zenefogyasztó közönség kialakítását (Váradi, 2010; 2019). A Nemzeti Alaptantervben megjelenik továbbá a teljes emberré nevelés, zenei anyanyelvünk megőrzése és a népdal hagyományaink ápolása. Részt képezi

továbbá a zeneértő és a zenefogyasztó társadalom felnevelése, amelyet a közös zenélés (kóruséneklés, zenekari- és kamarazenei formációk) közösségformáló erejének segítségével szeretnének elérni (Pintér & Csíkos, 2020).

A magyarországi gyermekek térítési díj ellenében hatéves kortól tanulhatnak hangszereken zeneiskolai keretek között A majd B tagozaton. Utóbbi a tehetségfejlesztés egyik eszközeként értelmezhető (Szűcs, 2019). A magyar rendszer egyik erőssége, hogy személyes oktatásban valósul meg a gyermekek nevelése, így teljesen személyre szabható az oktatás-nevelés tartalma (Pető, 2022).

Reformpedagógia

A 19. század végétől kezdve több reformpedagógiai irányzat alakult ki, ide sorolható többek között a Kodály koncepció, a Suzuki-, Orff-, Ulwilla-, Szilvay-módszer, a Dalcroze-euritmia, és a Waldorf pedagógia. A korszak pedagógusai újítani akartak, előtérbe kerül az egyén, ennek hatására pedig a gyermekfelfogás is újfajta megközelítést kapott. Figyelembe vették a gyermek életkori sajátosságait, spontán önkifejezését, természetességét, motiváltságát, és fejleszteni szeretnék a gyermekek alkotóképességét és személyiségét (Daragó, 2012).

A reformpedagógiai irányzatból kiinduló alternatív zenepedagógiai módszereknek a gyermeknevelésről alkotott közös nézeteik miatt, sok megegyező elemet találhatunk bennük. Az ehhez szükséges megközelítésben és a didaktikai elemek esetében módszertől függően vannak eltérések. Dalcroze és Orff esetében azonban több hasonlóságot is találhatunk. Mindkét módszer alapjául a mozgás ritmusossága szolgál, valamint improvizációra építenek és a zene általi önkifejezést helyezi előtérbe. A különbséget ebben az esetben a gyakorlati kivitelezésben találhatjuk. A Dalcroze-euritmia zongoránál improvizált dallamokra rögtönzött mozgásokra motiválja a diákot. Az Orff módszer pedig ütőhangszereket alkalmaz improvizációhoz, illetve a testet is ütőhangszerként használja a feladatok során (Daragó, 2012; Fazekas, 2019).

Az Ulwilla módszer nemcsak zeneoktatásra, hanem zeneterápiára is alkalmas az értelmi fogyatékos gyermekek esetében. Egyszerűsége miatt a tanulási nehézségekkel küzdő diákoknál is jól alkalmazható. A módszer a kottaolvasás segítésére egy egyéni lejegyzési formát alakított ki. A kottában a hangmagasságot színekkel, a ritmust pedig alakzatokkal jelzi, ezzel kialakítva egy könnyen értelmezhető jelrendszert (Bakos, 2014). Hasonlóan az Ulwilla módszerhez, Szilvay is a kottakép megváltoztatásával közelíti meg a diákok

oktatását. A módszer másik neve, a Színes húrok megnevezés is erről árulkodik. A módszer célja a Kodály koncepció vonóshangszerre való átültetése és a verbális kommunikáció hiányából következő nehézségek áthidalása. A módszer kottái számos vizuális elemmel segítik a zene megértését és a zenei kifejezés megvalósulását (Szilvay, 2018).

A Waldorf pedagógia a korábbiaktól abban tér el, hogy elsősorban általános oktatásban alkalmazzák. Célja a holisztikus nevelés, ezért nagy hangsúlyt fektet a művészeti nevelésre, és azon keresztül valósítja meg az érzelmi világ és a személyiség fejlesztését (Tokaji, 2023).

Csellistaként érdeklődésünk a Suzuki-módszerre irányult, mivel annak gyökerei a vonós oktatásból indulnak, és módszertani eszköztára szélesebb körben hozzájárulhat a magyar vonós oktatáshoz.

A Suzuki-módszer áttekintése

Suzuki Shinichi⁴ japán hegedűművész, zenepedagógus és zeneszerző volt. A 20. század egyik legkiemelkedőbb zenepedagógiai módszerének megalkotója, a hangszeres oktatás úttörője (Papp, 2016). Shinichi 17 éves korában, autodidakta módon kezdett el foglalkozni a hegedüléssel (Suzuki, 2004). Kapcsolatainak köszönhetően Tokióban Ko Ando⁵ (Papp, 2016), később Berlinben Karl Klinger⁶ tanítványa volt, bár ezzel kapcsolatban merültek fel kérdések (O'Connor, 2013a, b, c). 1928-ban tért vissza Japánba, 1930-tól a Teikoku Zeneiskola igazgatója, és a Tokiói Vonósenekar karmestere (Papp, 2016).

1946-ban Matsumoto-ban zeneiskolát alapított, amely intézményes keretet biztosított nevelési alapelveinek és filozófiai rendszerének kidolgozására és fejlesztésére (Papp, 2016). Suzuki első tanítványai Toshiya Eto⁷ és Koji Toyoda⁸ nemzetközi sikereket értek el, ezzel is terjesztve a módszer hírnevét, de kijelentéseit érdemes fenntartásokkal kezelni információk ellentmondása miatt (O'Connor, 2013a, b, c).

Németországi tanulmánya során Suzuki küzdött a német nyelv megtanulásával, és ez elgondolkodtatta, vajon a gyermekek hogyan képesek

⁴ 1898 Nagoya-1998 Matsumoto.

⁵ 1878–1963, japán hegedűművésznő, Joachim József (1831–1907) magyar származású hegedűművész, karmester és zeneszerző tanítványa.

⁶ 1879–1971, német hegedűművész, koncertmester, zeneszerző, tanár.

⁷ 1927–2008, japán hegedűművész és tanár.

⁸ *1933 japán hegedűművész, koncertmester és professzor. A Talent Education Research Institute elnöke Suzuki után.

hallás után, nehézségek nélkül megtanulni azt. (Wood, é.n.). „*Minden japán gyerek beszél japánul*” (Suzuki, 2004:11), tehát minden mentálisan egészséges gyermek képes elsajátítani anyanyelvét (Turmezeyné, 2015), és azt készség szintre fejleszteni (Hegyi, 1997). Megfigyelte, a gyermekek miként sajátítják el anyanyelvüket, és azt beépítette a hangszeres tanítás gyakorlatába. Ez alapján fogalmazta meg, hogy a tehetség nem egy különleges adottság, hanem egy tanítható és fejleszthető képesség. Szerinte a megfelelő támogató környezetben a gyermekek bármit képesek megtanulni az anyanyelv elsajátításához hasonló módon. A kisgyermekek megfigyelik, imitálják szüleiket és folyamatos ismétléssel sajátítják el anyanyelvüket. Az anyanyelvi módszer legfőbb elemei a megfigyelés, az imitáció, a folyamatos ismételés és az elfogadó - támogató környezet (Suzuki, 2004).

A nyelvtanulás a pszichológia területén is megjelenik. Edwin Gordon tanulási készségek szekvenciájáról alkotott elméletében a szavakat a nyelvi gondolkodás szótáraként értelmezi. Ezzel állítja párhuzamba a dallami és ritmikai elemekből kialakított szótárat, amely a zenei megértés alapja (Turmezeyné, 2015). Suzuki módszere - hasonlóan Gordon elméletéhez - készségtanulási folyamatokon keresztül vezeti be a diákokat a hangszerstanulásba. Így hallást (tanári előadás, meglévő zenei anyag otthoni hallgatása) mechanikai ismételés követ (órai gyakorlás, megtanult zenei anyagok ismételése, vagy az utánpótlás alapuló tanulás), és a folyamat végén jelenik meg az elméleti megértés (kottaolvasás).

Suzuki konkrét módszertani leírást nem hagyott hátra, elsősorban filozófiai gondolatmenetet szeretett volna átadni. Ezért a módszer elemeinek használata nagyban függ a tanári értelmezéstől (Mehl, 2009).

Suzuki minden gyermekre egyéniségként gondolt, ezért differenciált módszereket alkalmazott. A módszere iránt érdeklődő tanárokkal is egyénileg foglalkozott, kerülve egy sablon átadását (Taichi, 2019). A tanítás során élvezetes tanórai légkört alakított ki, amelyben a gyermekek felszabadultnak érezhették magukat.

Suzuki módszerének elméleti pontjai hatással vannak egymásra, így alkotnak egységes rendszert. Legfontosabb alapgondolata, hogy mindenki képes megtanulni hangszeren játszani (Szende, 1980). Javasolja, hogy a hangszerstanulás minél korábban, akár már 3-4 éves korban a szülők bevonásával kezdődjön meg. Eleinte a gyermek még megfigyelő szerepet tölt be, passzív módon van jelen az órákon, míg a szülő megtanulja az első darabokat a gyermeknek szánt hangszeren. A gyermek akkor kezd hangszer tanolni, amikor

ő azt eldöntötte, így játékként tekint a hangszer tanulásra. A szülő bevonásával segítséget ad az otthoni gyakorláshoz, a szülő is jobban megérti a munkafolyamatot, illetve, példaképként tud szolgálni a gyermeke számára. Így kialakul egy tanár-diák-szülő háromszög, amely fejlődést támogató környezetként funkcionál (Queaño, é.n.).

A tanulási folyamat hallás után történik, a kotta olvasását csak később vezetik be. A darabokat kezdetben a tanárt megfigyelve imitálja a diák és sokszori ismétléssel sajátítja el azt. A darabokhoz tartozó, zeneileg jó minőségű felvételek mindennapos meghallgatása a tanári munka támogatásaként jelenik meg.

Fontos a kortárshatás, a közös zenélés, így csoportos órákat is tart az egyéni órák mellett, amelyek során zenekarként működnek, és a tanár is zenélő partner. A csoportos órákon való együtt zenélést az egységes, pedagógiaileg átgondolt repertoár teszi lehetővé, amit minden Suzuki-módszerrel tanuló diák elsajátít. A repertoárban főként darabok találhatók, amelyeket néhány hangsor és gyakorlat egészít ki. A technikai tudás felépítése elsősorban az előadási darabokon keresztül történik, és a művek rendszeres ismétlésével a meglévő képességeket készség szintre emelik.

A Suzuki-módszer fő pontjai az anyanyelvi módszerből indulnak ki, így egy egyedi megközelítést kapunk a diákok hangszertanításáról. Elsődleges célja, hogy a zenén keresztül nemes embereket neveljen (Suzuki, 2004). A zene- és hangszertanulás eszköz a személyiségfejlesztésben. Ebben nagy szerepe van a támogató környezetnek, mivel a külső hatások nagyban befolyásolják az ember egészséges személyiségfejlődését (Szűcs & Balogh, 2020).

Hazánkban jelenleg három hangszer lehet ezzel a módszerrel tanulni: hegedűt, gordonkát és zongorát. A tanulási lehetőségeket az érdeklődő tanárok száma is korlátozza. A Magyar Suzuki Egyesület által biztosított hivatalos képzésben kevés gordonkatanár vesz részt, a módszer emiatt nehezen tud elterjedni hazánkban. A szülők részéről a módszer ismereteinek hiányából származhat egyfajta távolságtartó magatartás, amely szintén akadályozza népszerűsítését és gyakorlati alkalmazhatóságát. A szülők számára nehezen megoldható, hogy részt vegyenek a módszerben, ezért kiesik annak egyik legfontosabb pontja, a szülő bevonása. Azonban – a Nemzetközi Suzuki Vonóstáborban tapasztaltak alapján – a kreatívabb tanárok képesek a módszert néhány elem kihagyásával úgy beiktatni tanításukba, hogy az diákjaik segítségére váljon. A módszerrel vagy képzett tanárokon keresztül lehet találkozni, vagy a Magyar Suzuki Egyesület által Kisújszálláson szervezett

Nemzetközi Suzuki Vonós Tábor és Mesterkurzuson. Ez nem csak diákok számára elérhető, hanem az érdeklődő tanároknak is. A tábor alatt a Suzuki-módszerrel történő hivatalos oktatáshoz szükséges képzésen is részt vehetnek az érdeklődők.

Kutatás

Kutatásunk során arra fókuszáltunk, hogy a magyar gordonkaoktatásban miként jelenhet meg ez a módszer. Ehhez félig strukturált interjú készült három, a 2023. évi Nemzetközi Suzuki Vonós Táborban megismert tanárral. Az interjú online meeting platformon készült 2024. 03. 12-én és 13-án. A hangfelvételeket Word dokumentumban rögzítettük. Kutatásunk kezdetén két fő kérdés fogalmazódott meg bennünk: alkalmas-e a módszer a tehetség kibontakoztatására és hogy a magyar gordonkaoktatásba miként vonható be a módszer?

Az interjúk során a gyakorló pedagógusok véleményét, gondolatait és tapasztalatait kívántuk megismerni. Az interjúkat összegezve elemeztük Atlas.ti szövegelemző szoftver segítségével.

Minta

Az interjú alanyai mind a gordonkaoktatás szakmai életének aktív résztvevői, egyikük intézményvezető, egyikük megyeszékhelyen tanít, egyikük pedig a főváros egy zeneiskolájának tanára. Mindegyikük érdeklődést mutat a Suzuki-módszer munkájukba való beemelésével, alkalmazásával kapcsolatban, és részt vesznek a módszer hivatalos alkalmazásához szükséges képzésben. Interjúalanyaink nemrég kapcsolódtak be a Suzuki-módszer megismerésébe, így képzésük elején tartanak, ismereteik még nem ölelik fel a módszer minden aspektusát. Úgy érzik, bőven van mit tanulniuk, és ebből adódóan akadtak olyan elemek, amikkel kapcsolatban kétségüket fejtették ki, vagy nem teljes mértékben tudtak egyetérteni.

Mindhárman jelentős tanári tapasztalattal rendelkeznek, több mint 20 éve vannak a pályán, nyitottak az új módszerekre, amelyek segítséget nyújthatnak számukra a diákok oktatásában, nevelésében.

A kutatás értelmezése

Az interjú elején, az adatvédelmi irányelvek ismertetése után, a szülők zeneiskolához fűződő viszonyulását vizsgáltuk. Jellemző, hogy ismeretek hiányában távolságtartóbbak, azonban, ha korábban valamilyen módon

betekintést nyertek a zeneiskola munkájába (például korábban a szülő tanult hangszeren), a távolságtartás megszűnik, és támogató hozzáállás figyelhető meg (Szűcs & Péter, 2020).

Annak érdekében, hogy a szülők és a gyerekek is minél jobban belelássanak a zenetanulás folyamatába, intézményi szinten rengeteg munkát fektetnek be a zeneiskolák: „*Nekem kiemelt célom az, hogy minél szélesebb körben megismerjék a gyerekek és a szülők a zeneoktatás lehetőségét. Rengeteg munkám van benne, és most már hét éve foglalkozom ezzel. Kimondott rendezvénysorozatunk van az óvodásoknak és az iskolásoknak is. Azt látom, hogy mivel tudják, hogy van, tudják, hogy mi elérhető, évről évre [...] egyre többen jelentkeznek*” (P2). Továbbá kiemelte, hogy későbbi tanulmányok során van lemorzsolódás.

A kultúra szülői hozzáállásra gyakorolt hatását láthatjuk kollégánknál, akinek három távol-keleti származású tanítványa van, és közülük kettőnek a szülei soha nem hallgatják meg gyerekeiket tanszaki hangversenyen: „*Ők külön választják az iskolát, meg a szülői részt. Tehát, hogy ami az iskolában van, az az iskola dolga, és ők azzal nem foglalkoznak állítólag*” (P3).

Kérdésként fogalmazódott meg továbbá, tudnak-e olyan kollégáról a környezetükben, aki ismeri és használja a módszert, vagy bizonyos elemeit, esetleg hivatalos Suzuki oktatói képesítéssel rendelkezik. A válaszok alapján más hangszeren alkalmazzák a módszer bizonyos elemeit, de mély ismeretek hiánya miatt kismértékű az érdeklődés, így magyarországi alkalmazási lehetőségeit sem tudjuk teljesen feltérképezni.

Ezt követően a tanárok tehetségfogalomról alkotott képére, tehetségfelismerési módszereikre és a magyar zeneoktatási rendszer tehetség támogatási lehetőségeire kérdeztünk rá.

A tehetség megfogalmazásával kapcsolatos válaszokat az 1. táblázatban közöljük. Kiviláglik belőlük, hogy a tehetség megfogalmazása nagyon sokrétű, ahogyan azt a szakirodalom ismertetése során is láthattuk (Balogh, 2011). Megjelenik a született tehetség, az átlagostól való eltérés, a befektetett munka hangsúlyozása, illetve a környezet hatása.

Tehetség megfogalmazása	összetett, átlag feletti teljesítmény, született tehetség	<i>„Ez egy nagyon összetett dolog és többféle megközelítés is van, és én többfelét is elfogadok (...) Szóval a tehetséget, én úgy gondolom, hogy az tehetséges, aki az átlagostól valamilyen kiugró vagy átlagon feletti képességgel rendelkezik, az más kérdés, hogy él-e vele vagy sem, vagy felfedezik-e vagy sem (...) én úgy gondolom, de van született tehetség, és van ilyen, hogy valaki zseniális valamiben” (P1).</i>
	tehetség segítő, befektetett munka hangsúlyozása	<i>„Szerintem a tehetség alapvetően nincs, úgy kifejezném, hogy van valamilyen szinten, de inkább csak mint segítő (...) Tehát itt úgy értem, hogy a gyakorlás és a befektetett munka (...) Inkább én úgy mondom, hogy nem tehetség, hanem talán több érzéke van, és akkor ez lehet akár zeneileg, vagy érzelmileg, vagy technikailag több érzéke van dolgokhoz, de szerintem így konkrétan mindenki tehetséges mindenben, amivel dolgozik, és amire energiát, erőt, időt tesz” (P2).</i>
	támogató környezet	<i>„(...) ezek ilyen fejleszthető dolgok, és hogy ki mennyi támogatást kap ebben, az annál előrébb halad, és ugye értjük ezalatt a környezeti hatást, vagy a zenehallgatást, meg a példamutatást meg a rendszerességet, szóval, hogy én azért ebben hiszek (...) Nyilván látom azt, hogy ki az, aki fogékonyabb alaphól, vagy ki az, akinek kézilég, meg idegrendszerileg az adottságai már sokkal jobbak bizonyos életkorban” (P3).</i>

1. táblázat: Tehetség megfogalmazása az interjúkban

A tehetség felismeréséről (2. táblázat) kollégáink úgy nyilatkoztak, hogy a gyermek megismerése, a befektetett munka mennyisége, a technikai feladatok megoldásának könnyűsége, a terhelhetőség, a fogékonyág és az adottságok segítik őket munkájukban.

A tehetséges gyerekek támogatásáról a magyar zeneoktatási rendszerben több lehetőséget is felsoroltak: versenyek, találkozók, kurzusok, szakmai műhelyek és a B tagozatos rendszer. A tanároknak hiányérzete eszközökkel (például húrgarnitúra beszerzés), illetve a minél korábbi hangszertanulás elkezdésének lehetőségével kapcsolatban volt. Ehhez kötődően a harmadik

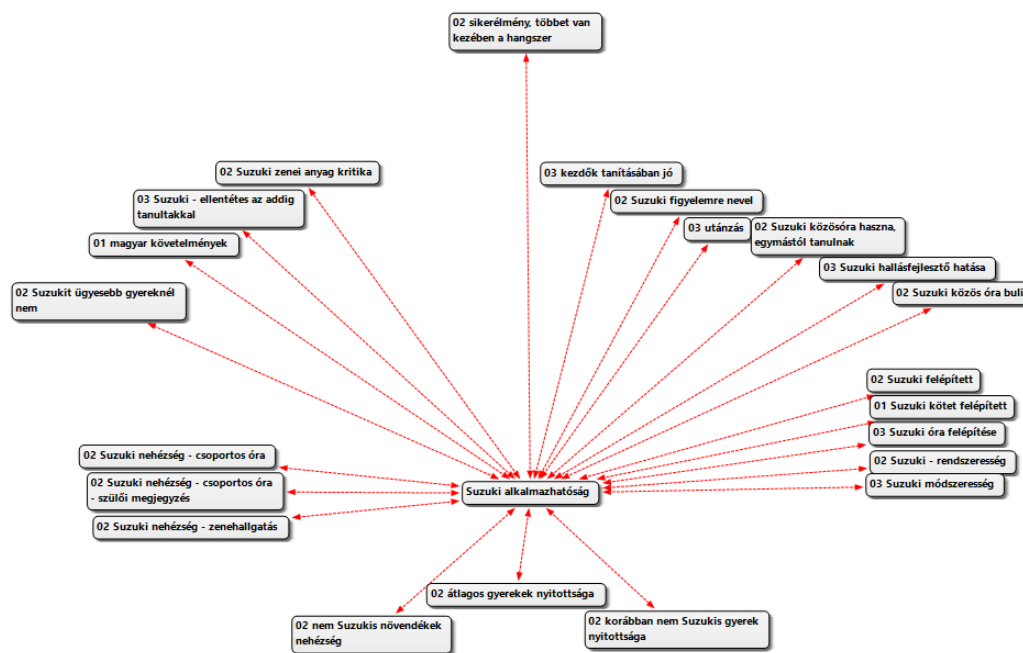
interjú szerint kevés intézménynek van olyan kapcsolata óvodákkal, amin keresztül be tudják vonni a kicsiket zeneiskolai képzésbe, például csak kevesen tudnak zeneovit indítani.

Tehetség felismerése	megismerni a gyermeket, befektetett munka, pici plusz	„az biztos, hogy valamiféle megnyilatkozásban, tehát ránézésre nem, megismerve a gyereket, előbb-utóbb valamilyen jele lesz annak, hogy ő valamiben kiemelkedő (...) kezdő szinten kell gondolkozni, akkor vagy a teherbírása, tehát az anyagbírása nagyobb, mint az átlagnak, vagy gyorsabban tanul, vagy nagyon hamar lehet emelni a nehézségi szinteket. egy bizonyos mennyiségű munkát ő befektetett, akkor ebből kiderül, hogy ez neki könnyen megy, vagy nagyon-nagyon meg kell érte küzdenie. Ez ugye a munka részére, hogy technikailag mennyire érzékeny ebben a dologban, illetve zeneileg, ha csak a hangszeresre vesszük, hogy ugye őbenne van egy pici plusz, én inkább ezt így mondom (...)” (P1).
	technikai érzékenység	„egy bizonyos mennyiségű munkát ő befektetett, akkor ebből kiderül, hogy ez neki könnyen megy, vagy nagyon-nagyon meg kell érte küzdenie. Ez ugye a munka részére, hogy technikailag mennyire érzékeny ebben a dologban, illetve zeneileg, ha csak a hangszeresre vesszük, hogy ugye őbenne van egy pici plusz, én inkább ezt így mondom” (P2).
	fogékonyság, adottság, reakció	„Nyilván látom azt, hogy ki az, aki fogékonyabb alapból, vagy ki az, akinek kézilég, meg idegrendszerileg az adottságai már sokkal jobbak bizonyos életkorban (...) hát úgy tudom felismerni, hogy hogyan reagál az órán” (P3).

2. táblázat: Tehetség felismerése az interjúkban

A Suzuki módszer alkalmazhatóságával találkoztunk pozitív és negatív véleményekkel egyaránt. Az 1. ábrán láthatók azok a kódjaink, amelyeket a Suzuki alkalmazhatóságával összefüggésbe hozhattunk. Bal oldalon a negatív (9 kód), jobb oldalon a pozitív (13 kód) vélemények szerepelnek. A kódok egymáshoz való közelsége jelzi azok kapcsolatát, tehát, amelyek közelebb vannak egymáshoz szorosabban kapcsolódnak össze, mint a távolabb esők. Kiritkát a kötetek zenei anyagával kapcsolatban fogalmaztak meg, mivel nehéz integrálni a magyar követelményekbe, különösen, ha a versenyek zenei anyagára gondolunk. Ezek mellett felmerül kritika metodikai elemekkel, amelyek nem feltétlenül azonosak az itthoni képzésben tanultakkal. Ebből kifolyólag a tehetséges, ügyesebb gyerekeknél eltérnek a módszer előírásaitól. A módszer bevezetésével kapcsolatban legnagyobb nehézség a csoportos órák kivitelezése, amelyet szülői kritika is ért. A rendszeres zenehallgatás, amely a módszer egyik alap metodikai eleme, szintén nehezen kivitelezhető, egyfelől a tanárok digitális kompetenciáinak ilyen irányú hiányosságai miatt, másfelől a gyermekek elfelejtik, hogy meghallgassák a felvételeket.

A módszer előnyei közt szerepel a kezdőknél való jó alkalmazhatóság, a sikerélmény, amely magával vonja a hangszer mellett eltöltött idő növekedését. A csoportos órák – ugyan kivitelezésük nehéz, de kollégáink lehetőségeikhez mérten megoldják ezt a részét is a módszernek – fejlesztik a hallást, egymást utánózva tanulnak a gyermekek, és közösségépítő hatása sem elhanyagolható. A kottaanyag módszeresen felépített, logikus. Azon diákok között, akik korábban nem Suzuki-módszerrel tanultak, vegyes a módszer bevezetésének fogadtatása, egy részük nyitott, más részük viszont elzárkózik, elsősorban a túl könnyű zenei anyagok miatt. Ebben a gyermekek teljesítményorientáltsága figyelhető meg: *„Akit ezzel kezdek tanítani, az teljesen befogadó. Nekem a problémám azokkal van, akik pont a tehetségesebbek, és nem ezzel kezdtem el őket tanítani, számukra ez már kevés”* (P3).

1. ábra: A Suzuki-módszer alkalmazhatósága – pozitív és negatív vélemények

A szülők részéről is érződik az érdeklődés, ketten arról számoltak be, hogy szívesen vesznek részt az órákon, és szívesen segítenek, de vannak ellenpéldák is: „A legtöbb szülő szeret bent lenni, egy-két szülő van, aki nem, és nem is tudja megoldani” (P3). A szülői bevonódás elérésében a tanárnak nagy szerepe van, de a szülők közül időhiány miatt kevesen élnek a lehetőséggel. A Suzuki-módszerrel kapcsolatos ismeretek hiánya mindemellett távolságtartást is okoz: „Hát önként nem, nyilván én vonom be őket, amit nehéz elérnem, sőt nagyon kevesen vannak, sokszor pedig rohannak, tehát nem ülnek be. Felajánlom, de nagyon ritka az, aki azt mondja, hogy jó ráér” (P1). Ezek mellett a vidéki településeken jellemzőbb, hogy a diák szülő nélkül érkezik az órára, mert a kis távolságok miatt egyszerűbben jut el az általános iskolából a zeneiskolába. Annak ellenére, hogy a szülők nem minden esetben érdeklődőek a módszerrel kapcsolatban, elfogadóak, és a ritka kivételektől eltekintve szinte minden esetben beleegyeznek, hogy gyermeküket a módszer alkalmazásával tanítsák.

A Suzuki-módszerrel tartott óra eltér az általános gyakorlattól. A tanárok általában maguk alakították ki az órák felépítését, ezzel ellentétben a Suzuki-óra menetrendet ad, amelyből rutin lehet, és kapaszkodót ad tanárnak és diáknak egyaránt: „Valamennyire mindig volt tervem minden órára, de úgy alkalmazkodtam. Viszont a módszernél tudok kapaszkodni, hogy bemelegítő gyakorlattal kezdjük, és utána van egy sorrend. Ebben az esetben megvannak,

hogya mi után mi épül föl, ez nekem nagy segítség” (P2). „Nagyon fel van építve, tehát nem ad hoc jellegű, hanem ugyanaz a sorrend minden órán. Ennek hatására rutinná válik az, hogy mi, mi után következik. A tananyagban, a technikai megvalósításban, tehát olyan, mint egy rendszerelmélet” (P1).

A módszert a kezdő tanítványok és az átlagosabb képességű gyermekek miatt lenne értelme bevezetni, számukra sikerélményt jelenthetne, és jól berögzítené az alapokat. A nagyobb tanítványok lemorzsolódása miatt ismét kezdők jelennek meg, akiknél a Suzuki-módszer sikeresen alkalmazható.

Problémaként jelenik még meg a korai kezdés lehetőségének hiánya. A magyarországi rendszerben 6-7 éves korban van lehetőség elkezdni a zeneiskolai tanulmányokat térítési díj ellenében, így a korai hangszerstanulás csak magánúton valósulhat meg, vagy jelentősebb anyagi terhet ró a családokra az intézményes hangszerstanulás. Ez megakadályozza a módszer egyik kulcselemének alkalmazását.

A módszer egyik előnye, hogy sokáig foglalkozik az alapokkal, de az erre fordított idő a későbbiekben megtérül (Suzuki, 2004). Pető & Váradi (2024) kutatása is feltárja, hogy szakmódszertani és metodikai hiányosságok megjelennek a pályakezdő tanárok körében, ezt egyik interjú alanyunk is alátámasztotta: *„Jártam én is tanítási gyakorlatra, sőt, amikor lediplomáztam, én utána nagyon sokáig visszajártam kezdő tanítványaimmel, tehát én úgy éreztem, nem kaptam teljeskörű képzést arra, hogy én főleg a kezdőknél, tehát minden baj a kezdőknél van, hogy el tudja kezdeni tanítani, és hogy ne rosszul állítsam be, ne rontsam el a gyereket, úgyhogy én nagyon sokáig visszajártam a korábbi gyakorlati tanítást végző tanáromhoz, de úgy, hogy gyerekekkel (...)” (P1).*

A Suzuki-módszer eredetileg óvodás korosztály számára került kidolgozásra. Ebben az életkorban a kottaolvasás elsajátítása nehézséget okoz, könnyebb hallás után és utánzásra épülő módszerrel tanítani őket. A magyarországi rendszer azonban nem támogatja a korai kezdést, ez a fázis így kimarad: *„Ami nekem nem tetszik a magyar zeneoktatásban, hogy nem igazán van rendszere és lehetőség arra, hogy minél hamarabb bekerüljön a gyerek. Tehát, hogy az óvodások nem igazán. Azok az intézmények, akik kivívják, hogy márpedig ők szeretnék zeneovit, akkor is csak nagy csoportban és ilyen horribilist és anyagi keretek között tudják befogadni a gyerekeket. De akkor igen, akkor van egy pár olyan intézmény, ahol lehetséges ez, csak kár, hogy nagyon soknál nem” (P1).*

Mind a három interjú alanyunk hasznosnak és logikusnak tartja a módszert, és úgy gondolják, nagyon jól átgondolt rendszere van, amivel könnyen fel lehet készíteni kezdő és kevésbé kiemelkedő képességű diákokat az alapoktól. A tanulók számára pozitív élmény, játékos eszközökkel sajátíthatják el a szükséges technikai elemeket, és motiválja őket az otthoni gyakorlásra.

Összegzés

Kutatásunk célja volt, hogy a Suzuki-módszer magyarországi jelenlétének kis szeletét bemutassa. Maga a módszer nagyon érdekes, bizonyos kijelentéseket, adatokat viszont érdemes fenntartással kezelni (O'Connor, 2013a, b, c). Mindez azonban a módszer értékéből semmit sem von le. Szakmódszertani elemeiben is találhatunk olyanokat, amelyeket az interjú során kérdezett tanárok alkalmaztak mélyebb ismereteik előtt is, a módszer pedig keretet biztosított számukra.

A tehetség összetett, nehezen meghatározható fogalom, de a különböző megközelítések egyetértenek abban, hogy az átlagtól kiemelkedő képességekkel rendelkező egyént lehet tehetségesnek nevezni (Balogh & Révész, 2019). A Suzuki-módszer és a Kodály-koncepció célja nagyon hasonló, a nemes emberré nevelés és a személyiségfejlesztés (Váradi, 2010; Pintér & Csíkos, 2020). Ehhez eszközül előbbi az anyanyelvi módszer elemeit alkalmazza.

Választ kívántunk kapni arra kérdésünkre, hogy a Suzuki-módszer mennyire segíti a tehetség kibontakoztatását. Az interjúk elemzését követően azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a kezdők tanításában kiemelkedően jól alkalmazható a módszer és annak zenei anyaga, de a magyar elvárásrendszerbe nehezen illeszthető be. A különböző versenyeken, illetve a művészi pályára való orientálódás során meghatározott művek elsajátítása megkerülhetetlen, amelyek kívül esik a Suzuki kötetek zenei anyagán. Ez plusz terhet róhat a növendékre és tanárra egyaránt, bár a módszer lehetőséget ad egyéb művek tanításba való bevonására, sőt, kiemelten támogatja a magyar népzene dallamainak alkalmazását. Ebből adódóan úgy véljük, a módszer zenei anyaga részben alkalmazható a magyar Gordonka-oktatásban, és elsősorban a zenei pályára és versenyekre nem készülő növendékeknél alkalmazható.

Második kutatási kérdésünkkel a módszer magyar alkalmazhatóságát kívántuk feltérképezni. Láthattunk kritikákat a módszerrel kapcsolatban, de számos pozitív hatását is. Az interjúk elemzését követően úgy véljük, a tanárok kreativitása képes pótolni a magyar rendszer merevségéből adódó korlátokat, de ez megnövekedett feladattal jár számukra, amely szabadidejükből, családjuktól

vehet el időt. A diákok részéről nagy nyitottság figyelhető meg, a tanárok számíthatnak a szülők támogatására is.

Mivel kevés csellótanár alkalmazza a módszert, közülük a legtöbben pedig Suzuki-módszeres tanulmányaik elején állnak, a későbbiekben érdemes lehet egy újabb kutatással feltérképezni, mit gondolnak a módszer bevezetésével és alkalmazásával kapcsolatban.

Annak ellenére, hogy számos pozitív hatása van a Suzuki-módszernek, úgy véljük, hazánk zenei képzése egy jó ideig nem lesz annyira nyitott, hogy egy teljesen Suzuki-módszeren alapuló gordonkaoktatás hivatalosan megvalósulhasson. Ettől függetlenül jó gyakorlatait érdemes beemelni a mindennapok cselló tanításába, mert sikerélményt ad a diákoknak, erősíti a kohéziót közöttük. Jó gyakorlatokkal találkozhatunk hazai keretek között is (Kisvárdai Csellózenekar, különböző csellózenekari táborok, több gordonkatanár esetében közösórák, workshopok), de ezek mindegyike a hivatalos oktatás keretein kívül valósul meg.

A hazai gordonkaoktatás jól kidolgozott, kiválóan összeállított tananyaggal rendelkezik, azonban annak léptéke egyre kevésbé megvalósítható az átlagos képességű gyermekek számára. A Suzuki-módszer olyan lehetőséget biztosít, amellyel akár sajátos nevelési igényű, vagy tanulási nehézséggel küzdő gyermekek gordonkaoktatása is sikeresebb lehet. A Suzuki-módszerrel felépített óra biztonságot és keretet ad a diáknak, a kevésbé tapasztalt gordonkatanároknak pedig segítséget a pályakezdési nehézségek leküzdésében és a magabiztos tanórávezetésben.

Limitáció

Az alacsony elemszám miatt általánosításra alkalmas következtetéseket nem lehet levonni, azonban az interjúk elemzése során képet kaphattunk a Suzuki-módszer gordonkaoktatásba való alkalmazási lehetőségeiről. Ez megalapozhat egy későbbi, nagyobb volumenű kutatást.

Nem említettük a különböző tehetségmodelleket, a Suzuki kötetek felépítését, az azokban megjelenő művek széleskörű – akár versenyeken – történő alkalmazási lehetőségeit, azok összehasonlítását a hazai gordonkaoktatás hivatalosan elfogadott köteteivel. Mindezek egy újabb kutatás területét jelölhetik ki.

Irodalomjegyzék

- Bakos, A. (2014). Zenetanulás színesen - a színes kotta módszer magyar nyelvű kiadványai. *Parlando* (3)
- Balogh, G. (2021). *Tehetséggondozás, -menedzsment, -áramlás*. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar. Pécs
- Balogh, L. (2011). Tehetségmodellek: fogalom, fajták, fejlődési tényezők. In: Balogh, L. (szerk.): *A tehetség felismerése és fejlesztése*. Debreceni Egyetem, Pszichológiai Intézet, Pedagógiai-Pszichológiai Tanszék. 11-25
http://www.mateh.hu/tehetsegkonyvtar/Dr_Balogh_konyvek/Tehetseg_2011.pdf
- Balogh, L. & Révész, Gy. (2019). Tehetségmodellek mint fejlesztő programok kiindulási alapjai. In: Bajor és mtsi. (szerk.): *A tehetség kézikönyve*, 44-79. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Közössége. Budapest
- Czeizel, E. & Susánszky, É. (1992). A zenei tehetség kultúra-specifikussága. A zenei tehetség gyökerei. In: Czeizel, E. & Batta, A. (szerk.): *A zenei tehetség gyökerei*. 81-98.
- Daragó, R. L. (2012). Életreform és zenepedagógia: A 20 század alternatív zeneoktatási módszereinek életreform-vonatkozásai. *Iskolakultúra*, 12 (5):3-10.
- Falus, I. szerk. (2021). Didaktika <https://mersz.hu/falus-didaktika>
- Fazekas, A. (2019). Alternatív zenei irányzatok a XX. Században. *Parlando* (4)
- Hegyi, I. (1997). Shinichi Suzuki és Zenetanítási Filozófiája. *Parlando*, 39(3-4.), 1-5.
- Mehl, M. (2009). Cultural Translation in Two Directions: The Suzuki Method in Japan and Germany. *RIME Reserach & Issue in Music Education*, 7(1), 1-25.
<http://www.stthomas.edu/rimeonline/vol7/mehl.htm> utolsó megtekintés: 2024.02.20.
- O'Connor, M. (2013a). Klingler rejects Suzuki as his Student in 1923. *Parting Shots: From a Musician's Perspective*
<https://markoconnorblog.blogspot.com/2013/09/suzuki-klingler-not-what-you-expected.html> utolsó megtekintés: 2024. 03. 25.

- O'Connor, M. (2013b). What did Pablo Casals really think of Suzuki? Parting Shots: From a Musician's Perspective
<https://markoconnorblog.blogspot.com/2013/08/what-did-pablo-casals-really-think-of.html> utolsó megtekintés: 2024. 09.07.
- O'Connor, M. (2013c). Suzuki invented relationship with Albert Einstein. Parting Shots: From a Musician's Perspective
<https://markoconnorblog.blogspot.com/2013/04/fiddling-with-albert-einstein.html> utolsó megtekintés: 2024.09.07.
- Papp, B. (2016). Útkeresés a Japán Zenepedagógiában: A Szuzuki-módszer. *Parlando* (1)
- Papp, L. (2015). *Gordonka hangszeres tanításmódszertani jegyzet*. Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Zeneművészeti Intézet
https://art.pte.hu/sites/art.pte.hu/files/files/menuk/dokument/tudomany/innovacio/zmi/02_gordonka_20151006.pdf
- Pető, Á. A. (2022). Zenetanárokkal szembeni elvárások az alap- és középfokú gordonkaoktatásban. *Parlando* (4)
- Pető, Á. A. & Váradi, J. (2024). Pályaszocializáció, pályakép és identitás vonós tanárok körében. Egy pilot kutatás eredményei. In: Bocsi, V. & Csók, C. (szerk): *Oktatás és nevelés a társadalmi jóllét szolgálatában. A nevelés és az oktatás kihívásai a válságok korában. Absztraktkötet. XXIV. Országos Neveléstudományi Konferencia. 2024. október 24-26. Debreceni Egyetem*. p. 516
- Pintér, T. K. & Csíkos, Cs. (2020). Tanulók, szülők és tanárok perspektívái az iskolai zenei nevelés céljáról és feladatáról. *Iskolakultúra* 30(7)
<https://doi.org/10.14232/ISKKULT.2020.7.3>
- Queaño, N. L., (é.n.). Suzuki Method <https://independent.academia.edu/NQueaño>
utolsó megtekintés: 2024.09.07.
- Sára, E. (2015). *Gitár hangszeres tanításmódszertani jegyzet*. Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Zeneművészeti Intézet
https://art.pte.hu/sites/art.pte.hu/files/files/menuk/dokument/tudomany/innovacio/zmi/01_gitar_20151006.pdf

- Solymosi, P. (2015). *Trombita hangszeres tanításmódszertani jegyzet*. Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Zeneművészeti Intézet
https://art.pte.hu/sites/art.pte.hu/files/files/menuk/dokument/tudomany/innovacio/zmi/trombita_vegleges.pdf
- Suzuki, S. (2004). *A szeretet pedagógiája: A tehetségnevelés egyedülálló megközelítése*. Aelia Sabina Alapítvány. Budapest
- Szilvay, G. (2018). Színes húrok / colour-strings. *Parlando* (6)
- Szende, O. dr. (1982). Az iskoláskor előtti hangszeroktatás didaktikája és metodikája. Az iskoláskor előtti hangszeroktatás pszichológiai előfeltételei. *Parlando*, (8-9):39-51
- Szűcs, T. (2019). Az alapfokú művészeti iskola, egy esélynövelő iskolatípus. *Debreceni Egyetemi Kiadó*
- Szűcs, T. (2020). A kulturális tőke szerepe a művészeti nevelésben (háttérváltozók elemzése). In: Váradi, J. (szerk.): *Művészeti körkép*. MMA-MMKI, Budapest. 127-132.
https://www.mma-mmki.hu/wp-content/uploads/2021/06/MUVESZETI_KORKEP_E-konyv.pdf
- Szűcs, T. & Péter, Cs. (2020). A szülők hatása gyermekük művészeti tevékenységeire. In: Váradi, J. (szerk.): *Művészeti körkép*. MMA-MMKI, Budapest. 151-170.
https://www.mma-mmki.hu/wp-content/uploads/2021/06/MUVESZETI_KORKEP_E-konyv.pdf
- Taichi, A., (2020). Changes after Suzuki: A retrospective analysis and review of contemporary issues regarding the Suzuki Method in Japan. *International Journal of Music Education*, 38(1), 18-35.
<https://doi.org/10.1177/0255761419859628>
- Tokaji, B. (2023). Ének-zenei nevelés a Waldorf pedagógiában. *Parlando* (1)
- Tóth, L. (2010). Adottság vagy nevelés? *Tehetség* 18(3):3-4
http://www.mateh.hu/tehetsegkonyvtar/Dr_Tohtanulmanyok/Adottsag_vagy_neveles.pdf utolsó megtekintés: 2024. 11. 19.
- Turmezeyné, H. E. (2010). *A zenei tehetség felismerése és fejlesztése*. Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége. Budapest

- Turmezeyné, H. E. (2015). A zenei képességek és fejlődésük. In: Vas, B. (szerk.) *Zenepszichológiai tankönyv*. Pécsi Tudományegyetem Művészeti Kar Zeneművészeti Intézet.
- <https://art.pte.hu/sites/art.pte.hu/files/files/menuk/dokument/tudomany/innovacio/zmi/zenepszichologia vegleges 20151006.pdf>
- Turmezeyné, H. E. (2019). A zenei tehetség felfedezése és fejlesztése. In Bajor és mtsi. (szerk.): *A tehetség kézikönyve*, 416-428.
- Turmezeyné, Heller E. & Balogh, L. (2009). *Zenei tehetséggondozás és képességfejlesztés*. 1-4. fejezet.
- Varró, M. (1930). A zenei tehetség. In? Szondi L. (szerk.): *Tehetségproblémák*. Merkantil, Budapest. (Újra szerkesztette és sajtó alá rendezte Laczó Zoltán, 2000, *Parlando*, 42(2). 2-15)
- Váradi, J. (2010). *Hogyan neveljünk értő közönséget a komolyzenének*. PhD Értekezés. University of Jyväskylä
- <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/24968/9789513938987.pdf>
- Váradi Judit (2019). [Az élménypedagógia szerepe a művészeti nevelésben](#)
- Magyar Művészet, a Magyar Művészeti Akadémia elméleti folyóirata 7(3) 59-67.
- Váradi, 2020; 2023 A szülők kulturális attitűdjének jellemzői. In: Váradi, J., (szerk.): *Művészeti körkép: kutatás a művészeti nevelés helyzetéről és a lehetőségeiről, a tanórai és tanórán kívüli művészeti tevékenységről és rendezvényekről*, Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutatóintézet, Budapest, 171-192
- Váradi, J., Józsa, G. (2023). Factors Affecting Attendance of and Attitudes towards Artistic Events among Primary School Children. *Soc. Sci.* 12 (7), 1-12
- Váradi, J., Kerekes, R., Pótfi, M., Radócz, J. (2024). A zeneművészeti szakgimnazisták pályaválasztásának meghatározó tényezői. *Educatio*. 32 (4), 655-664,
- Wood, E. (é.n.). Suzuki Shinichi (1898-1998): A Short Biography.
- <https://internationalsuzuki.org/shinichisuzuki.htm> utolsó megtekintés: 2024.02.20.